

August Šenoa kao operni kritičar

Hubert Pettan

(Nastavak)

Kottas Ida. Gđica K. kći je hrvatskog oca i talijanske majke, rođena u Dalmaciji, naobražena u Milanu, ona razumije naš jezik posvema, a i govori prilično hrvatski... održala je zbilja pobjedu... Glazbenici vještaci vele, da joj glas doduše nema osobite visine, al' zato pjeva vrlo vješto, sigurno i izrazito. Predavanje joj je jasno, izgovor posve pravilan, a prikazivanje dramatično (u 3. i 5. činu) upravo nas je ushitilo. Vidjelo se, da to nije hladna njemačka krv, da se vrela, južna narav prelijeva u prikazivanje, te se neposredno dojima slušaoca (Margareta u Faustu, br. 39. od 26. 9. 1874). Opera... bori se sa velikom nevoljom, jer se je primadona Kottasova iznevjerila zastavi, na koju je vezana bila (br. 9. od 27. 2. 1875).

Kramberger Sofija. Ulogu Ciganke pjevala gospodična K., Zagrepkinja, učena našeg skladatelja Ivana Zajca... Gđica K. stupila je — ne računajući koncerte — u toj ulozi prvi put na pozorište, i na početku dugoga umjetničkoga puta uspjela je uistinu lijepo. Ne govorimo samo o glasu, koj' je jak, umiljat, ne spominjemo njezina pjevanja, koje je lako i za početnicu sigurno, već uopće o njezinoj naravi, njezinoj čudi. Gđica je živahna, okretna, odvažna, gđica je zbilja rođena za kazalište, i zato ne dvojimo nimalo o njezinu uspjehu. Pjevala je partiju milo i lijepo, glumila je živo, te nije bilo ni najmanjeg znaka plahosti, ukoliko, tu se slažemo potpuno sa sudom našega općinstva, koje je mladu debitanticu živo odlikovalo. Po naravi glasa i po temperamentu pjevačica sudeći, spretna je gđica K. dramatičnim opernim partijama. Gospodična pjevat će ove sezone... četiri opere, te se nadamo da će kašnje postati stalnom pjevačicom našega društva. Ne možemo tom prilikom preštjeti hvale, koja ide njezina učitelja g. Zajca. U pozorišno prikazanje uputio je gospođicu dramatički redatelj g. Nikola Milan. (br. 42. od 18. 10. 1879)

Kratohvil Josip... si je g. K. osvjetlao lice. Sultan bijaše jedna od najboljih uloga g. Chlostika, al' K. natkrilio ga je daleko. Prizor gdje umire, izveo je vrlo dobro. Pjevao je pravilno, prikazivao je ulogu vrlo vješto prema karakteru uloge i zamisli pjesnika (br. 39 od 29. 9. 1877). Pohvaliti se može samo g. Kratothvil (Velimir) i Anton (Branko). (Ljubav i zloba, br. 50. od 15. 12. 1877). Gosp. K... napreduje naočice od dana do dana... (Ernani, br. 12. od 23. 3. 1878).

U kritici opere Nabuko najviše hvali Kratohvila, koji je pjevao velesvećenika židovskog: njegovo predavanje je začudo točno, njegovo grlo u svakom zvuku čisto (br. 41. od 12. 10. 1878)... Dobro pjeva g. Mirski (Zrinjski) i g. De Negri (Juranić), a prekrasno gospodin K. (Sultan). (N. Š. Zrinjski, br. 2. od 11. 1. 1879)... K. ne bijaše prejak Marcel, al' dobar Marcel-najbolji u cijeloj operi (Hugenoti, br. 7. od 15. 2. 1879)... pjevao vrlo lijepo i dostojno (Vojvoda Ferrarski u Lukreciji, br. 39. od 27. 9. 1879).

Kriše. Gg. upravitelji angažirat će stoga [jer je Prikrilova — po izjavi njena oca — otišla u Beč radi engagementa u Njemačkoj] gđicu Kriše od češkog narodnog kazališta, koju kritika vrlo hvali (br. 26. od 28. 6. 1879)... gđica Krišova ne bi mogla nikako zadovoljiti zahtjevima općinstva, premda je od nekog dosta čuvenog učitelja pjevanja iz Praga preporučena bila. Za to bude zaključeno, da gđica K. nema ni pjevati pred općinstvom, već se ima druga pjevačica dobiti (br. 36. od 6. 9. 1879)... morala odstupiti, jer nije opernoj zadaći dorasla (br. 39. od 27. 9. 1879).

Lendinara Josip. Novi lirički tenor g. L. pjeva ugodno i vješto, al' mu je grlo preslabo za naše kazalište (br. 47. od 21. 11. 1874)... pjevao je bolje no u Rigolettu, al' glas mu je slab (grof Almaviva u Seviljskom brijaču, br. 48. od 5. 12. 1874)... žalosno... iskustvo iz prošle sezone kad je tenor L. »svoju plaću upravo za ništa vukao, jer njegovo cvrkutanje nije nitko smatrao tenorom« (br. 35. od 28. 8. 1875).

Lesić Matilda. Šenoa ju redovito veoma hvali, iako joj je veoma zamjeravao što je za svoj prijem izabrala dvije opere; koji put naići ćemo i na neku ironičnu primjedbu. Gđa L. (Alice) očarala je općinstvo krasnim pjevanjem navlastito u tercet u zadnjega čina (Robert đavo, br. 45. od 4. 11. 1876). Prigodom praiizvedbe Zrinjskoga za Lesićevu kao Evu veli »kojoj i kritika zna samo za hvalu« (br. 46. od 11. 11. 1876). U osvrtnu na prošlu (1876/77) sezonu navodi da je nastupila 35 puta (br. 40. od 6. 10. 1877)... Gđi Lesićki (Ulrika) nema prigovora (Cuviđski ples br. 40. od 6. 10. 1877). »Chiomici ovjenčase Zagrepčani glavu lovrovijencem, sa te slave nije mogla usnuti gospođa Lesićka... poštovano općinstvo imat će skorim prilikom vidjeti našu veleštovanu Azucenu i Alicu, kako u svilenim dimlijama čurlice »U Meku«. Ne će to doduše biti tolika slast, kao koncert u Bjelovaru, Sisku, Jas-trebarskom, koje nam očevici vrlo drastički opisase — al, bit će puna kesa... Da nam nije poznata umjetnička taština gđe L., da ne znamo, kako si je za milansku operu već kupila talijansku gramatiku, rekli bismo, da je to špekulacija najniže vrsti, pomanjkanje svake samosvijesti, jer pitamo, zar se prepoštovana ta pjevačica toli malo uzda je u svoju popularnost, u svoje grlo, da je morala posegnuti za tim mošusom«. Šenoa se boji, ne skriva li se tu i intriga »koja će našoj operi vratom zakrenuti« te pita što veli na to uprava. Neka ne odgovori da izbor visi o volji glumca. Volji uprave moraju se pokoriti gladni hiri sebičnih glumaca... operni pjevači nijesu za operetu, kao ni oklopnik za husara (br. 44. od 3. 11. 1877). Operna pjevačica gđa L. dala je za svoj prijam opere »Mjesečnica« i »U Meku«. Dobila je tom prilikom i lovrovijenac i punu kesu. Jedan dio općinstva je pljeskao, drugi je zviždao. Šenoa se osvrće da je netko »osvadi« urednika Vijenca (tj. njega) da je moralni začelnik zviždukanja, od čega se Šenoa ograđuje, te dodaje da je obmana nadati se od opere te znanom materijalnomu dobitku. Gđa L. stekla si je punu kesu, te je po tom polučila svoj umjetnički cilj. Al' ako se dokine opera? Hoću li operetna Lesićka dobiti toliku plaću koliku operna? Mi bi željeli, da se udomi komična glazba kod nas. Neka Zajc sklada šaljive lake opere, neka uprava nabavi češke šaljive opere »Zakleti princ« i »Hubička«, poljske opere od Monjuška, a i rusinskih komičnih opera ima dosta! Tu je široko polje komičnoj vili, pa je to slavenska skladba! (br. 47. od 24. 11. 1877)... Da joj je [Giunti Barbera] gđa Lesićka po pjevanju bila vrijedna premica, razumijeva se po sebi (Fenena u Nabuku, br. 41. od 12. 10. 1878). Dokazala je, da se stara garda ne predaje (Maffio Orsini u Lukreciji, br. 39. od 27. 9. 1879)... Ni jedne uloge nije pjevala tolikom vještinom, kolikom Seliku (Afrikanka, br. 46 od 15. 11. 1879)... uz njega [Anton] stajala je junački gđa L. (Doroteja),... a to su i dvije jedine osobe, kojim nema nikakova prigovora (Svi pod krinkom, br. 15. od 10. 4. 1880).

Marziali Cristiano... Iza toga pjevao je neki g. M., bariton »iz Milan«, grofa Lunu u Trovatoru i Rigoletta... molili bismo, neka se neka gospođa okane nabacivati se s epitetom »della Scala«. U Zagrebu ima dosta ljudi, koji znadu, što će reći »Teatro Fenice, della Scala, Pergola« ili »San Carlo«, i ti ljudi zaista ne

će vjerovati, da je g. M. solista iz tih kazališta. G. M. umije vrlo dobro — vikati, u Rigolettu bio je i promukao. Igra mu je upravo smiješna, nenaravska, karikirana, a nada sve smiješna bijaše njegova maska u Trovatoru. Ukratko, g. M. nije nam trebalo. Hvala na takovoj slasti.

Matačić Koloman pl. Najviše nas se dojmio prvi debut g. M. u Trovatoru. Sila općinstva bilo se skupilo u kazalištu, da čuje prvi pokus pravog hrvatskog pjevača... možemo reći, za godinu, dvije ne će nam trebati nikakve talijanske primadone... Mlad, je, krepak, visok, razvit, ima prekrasno, dobro uvježbano grlo... uhvati mu silni, lijepi glas sva srca općinstva, i cijelo kazalište zaori upravo gromom na pozdrav mladomu hrvatskomu umjetniku; ljudi su zaboravili, da njegovo prikazivanje odađe početnika, na svačijem licu — ako je hrvatsko bilo — čitao si radost, da se je opet u domaćoj umjetnosti pojavio lijep talenat (Grof Luna u Trovatoru, br. 39. od 25. 9. 1880). Uspjeh druge predstave Trovatora bijaše slabiji od prve predstave. Izim tenora i primadone bješe pjevači promukli, navlaže g. M. (br. 40. od 2. 10. 1880).

Melkus... a taj hrvatski tekst preporučamo drugom bassu g. M., koj' je kašto iznio nekoliko nerazumljivih riječi.

Miles Levina... ulogu Jelene pjevala debitantica gđa Milesova. Po tom, što je to prvi njezin pojav, i što se njezino pjevanje i prikazanje ne može mjeriti prema ostalim glumcima, pjevala je pristojno (N. Š. Zrinjski, br. 2. od 11. 1. 1879).

Mirski Josip, rodnom Trščanin, a porijeklom Poljak, k tomu vješt hrvatskom jeziku, razvio je dosta vještine, al' bio je nešto promukao, zato ćemo o njem suditi kod druge i treće predstave (Ernani, br. 12. od 23. 3. 1878). O g. M. ne može se ni poslije ove predstave izreći stalniji sud. Nagla promjena podneblja kanda je njegovu grlu nahudila, te mu glas još i sad nije bio čist (Čuvidski ples, br. 14. od 6. 4. 1878). Mi Zagrepčani naučni smo na vrsne baritone, na lijepe glasove (Kašman, Noll). G. M. nije ravan ni Kašmanu — koj' će u velikoj sezoni na Škali pjevati, a nije grlom ni Nollju — gdjejdgje mu je pijev lijep, pravilan, no u njegovu grlu nema dramatičke sile, a u nekim zvukovima glas mu je upravo stisnut, čemu je možda kriv organizam njegovog grla (Nabuko, br. 41. od 12. 10. 1878). I g. M. pjevao je ovaj put dosta dobro. (Lukrecija, br. 43. od 26. 10. 1878). I g. M. je ovaj put lijepo uspio, samo ne razumijemo, zašto taj gospodin te partije ne pjeva hrvatski, pošto umije naš jezik. Dužnost bi bila uprave da to posve kategorički od njega zahtijeva. (Grof Luna u Trovatoru, br. 49. od 7. 12. 1878). Dobro pjevahu g. M. (Zrinjski) i g. De Negri (Juranić)... (N. Š. Zrinjski, br. 2. od 11. 1. 1879)... općinstvo... se i onako ljuti, zašto g. M., koji nije najbolji bariton što smo ga imali u Zagrebu, ne pjeva hrvatski (br. 4. od 25. 1. 1879)... ta gospoda traže nekakvu plaću, koja se nimalo ne slaže s njihovim grlom. Tako na pr. g. M. — bariton srednje ruke — ne traži manje od 3.600 for. na godinu. (br. 20. od 17. 5. 1879).

Moretti. Tenor g. M. pjevao je uopće prvi put u svom životu na pozorištu. Prvi put zape mu iznenada grlo od — straha. Kod druge predstave bješe ga ta dramatična bojazan ostavila i pjevanje mu teklo glatko i lijepo, bit će to dobra sila za nas (Flageolet u Bossijskoj vještici, br. 43. od 23. 10. 1880).

Negri (Denegri) Ivan (Giovanni). Senoa ga veoma hvali, ali mu kasnije i veoma zamjerava, što je nakon potresa 1880. napustio Zagreb. — Tenor g. N. ima mlad, ugodan glas, te pjeva neobičnom lakoćom, navlaže barokolu pjevao je izvrsno. Način predavanja i pjevanja je dakako skroz talijanski. Senoa savjetuje upravi (radi se o gospođi Barberi i g. Negriju), ako ih kani angažirati, da pjevaju na pokus bar jednu francusku ili njemačku — može biti i koju izvornu operu. »Sa dramatičkim prikazivanjem g. N. ne slažemo se nimalo, ako zbilja ovdje ostati kani, morat će svoju igru svakako umjeriti, jer nijesmo prijatelji te manire, ko-

ja lagano prelazi u komiku (Rikardo u Čuvidskom plesu, br. 14. od 6. 4. 1878). G. Del Negri imao je posve malu zadaću, al' ju je naravski krasnim svojim glasom lijepo riješio (Ismael u Nabuku, br. 41. od 12. 10. 1878). ...odlikovao se je g. De N... svojim punim, jakim, dramatičkim grlom (Gennaro u Lukreciji, br. 43. od 26. 10. 1878). G. Delnegri (Alekselj) nije samo svojim krasnim pijevom uhvatio cijelo općinstvo, već je hrvatske riječi začudo pravilno izgovarao (Lizinka, br. 46. od 16. 11. 1878). Pjevanje g. D. probudilo je u općinstvu pravi entuzijazam. Ipak Senoa za Fausta veli, da ga je Grbić pjevao mnogo bolje od De Negrija, te da je divna poezija u prizoru pred Margaretinom kućom posve iščezla (br. 4. od 25. 1. 1878). Za izvedbu Hugenota veli da gđa Giunti Barbera i g. De Negri »dakako lakše pjevaju Eleonoru i Manrika nego li Valentinu i Raoula (br. 7. od 15. 2. 1879). G. D. pjevao je osobito lijepo u 1. 2. i 4. činu (Vasko da Gama u Afrikanki, br. 46. od 15. 11. 1879). Da je g. Denegri Manrika izvrsno pjevao, ne treba nam ni spomenuti (Trovator, br. 3. od 17. 1. 1880). De N. je grlovit ptić, al' oprostite, mile gospe i gđice, De N. je k nama doletio kao divlji kanarinac. Tu je naučio nekoliko pjesmica. Pjeva lijepo, Bog i duša, al' ga i lijepo plaćamo [3.500 f.]... veće plaće nema ni odsječni savjetnik. Navodi da mu se htjelo dati 4.000 f., no on traži 8.000 te nastavlja: Hvala lijepa. Čovjek kupuje prema svojoj kesi. Takva fina roba nije za nas... Na zagrebačkom tlu ne uspijeva drvo, koje se zove »Italia irridenta« ma in musicalibus! ... Ako je g. De N. za nas prevelik umjetnik, dobro. Addio! U Valparaizu ili Melbourneu plaćaju tenore možda bolje, ondje ima možda više zlata no u nas (br. 11. od 13. 3. 1880). G. D. (Cavaliere Emilio) je vrlo lijepo pjevao, osobito u strogo lirskim mjestima, ali to nije bio — osobito u komičkim momentima — lakoumni, lepršasti kavalir mletački prošloga vijeka (br. 15. od 10. 4. 1880). I D. je potpisao formalno produženje ugovora, no D. »koji dođe ama početnikom, koj' ovdje nešto nauči i do lijepe plaće dođe« nije ništa javio upravi, nego se dao angažirati kod kraljevskog kazališta u Turinu. Navodno se preplašio potresa. ... Mi imamo operno društvo, a nemamo prvoga tenora (br. 51. od 18. 12. 1880). Kad se uopće hoće ušćuvati domaća opera, trebalo bi pridržati hrvatske članove opere [Prikril, Lesić, Kramberger, Matačić, Kratochvil i zbor]. Za tuđe sile i onako ne marimo, ta D. naučio nas je pameti, ukoliko da se naime mi Hrvati u takve goste uzdati možemo (br. 2. od 8. 1. 1881)... Cijela opera [Traviata] mogla se dakako samo zato pjevati, jer je g. D. pohodio Zagreb, inače ne bi bilo tenora. G. D.-ju morao je Zagreb osobito omiljeti, a može bit ga je uhvatilo neko tiho kajanje, jer je izjavio, da će pjevati na korist nove kazališne zgrade... možda će se angažirati, jer ga je najnovije iskustvo valjda naučilo, da jošte nije umjetnikom prvoga reda. Senoa spominje, kako se D. iznevjerio hrvatskomu kazalištu poslije potresa, kako je uprava ostala na cjedilu, opera se rastepla, prihod se morao smanjiti, koliko kvara koliko borbe, sve njegovom krivnjom. »Pa mi dobričine velimo mu na povratku »E, pa pjevaj! Nisi dobro uradio! Al' bilo, prošlo«. To je već ta golubinja narav, koja se zahvaljuje i za batine. No nikad ne bi nam bilo ni u snu slutiti, da će se naći osoba, koja će po svem tom D.-ju pripraviti ovaciju i predati mu srebrnen vijenac u vrijednosti od 120 for., uz druge nebrojene kitice... Ele se je negdje g. D. slatko nasmijao u duši toj prekomjerenoj dobroćudnosti Zagrebčana, koji srebrnim vijencem časte čovjeka, koj' im je rastepo operu... stanovito zagrebačko društvo... neka takove srebrnosne ovacije, koje se ne slažu s javnim mnijenjem, obavi privatno. Prava jezgra zagrebačkoga općinstva ne će se dati terorizirati ni s desna ni s lijeva. Opera imala se još jednom davati, čujemo, da g. D. nije pjevati htio, jer je odliku, koja zapade gđicu Prikrilovu i gosp. Matačića, smatrao demonstracijom proti svojoj osobi. Ne možemo pouzdano reći, je l' to istina, al' ako jest, preko mjere je smiješno. Takova šta može se samo Hrvatima dogoditi. (br. 20. od 14. 5. 1881).

(Nastavak slijedi)